

המושיט חייב. ואם היו הפירות מונחים במקום שהבהמה היתה יכולה לקחתם, נראה שאם המושיט הגביהם – הוא חייב. ואם לא הגביהם אלא קירבם אצלה – לא עשה כלום. ובחש"ו באופן זה שהיתה יכולה לקחתם – ודאי בעל הבהמה חייב (הג"א).

ב. המשסה פטור כדין גרמא בניזקין (כד: ורש"י). ואולם אם נתכוין והויד קנסוהו חכמים (פסקי ריא"ז ה"ו כ. ונקט כן בכל הגרמות – שם פ"ט ה"ו ופ"ג ה"ב ועוד. ואין משמע כן מסתימת דברי הרמב"ם לפטור משסה). וכל שאינו יכול לגבות הנזק מהמשסה – גובה מבעל הכלב. ומשלם בעל הכלב חצי נזק (שם). וע' מנחת שלמה להלן כד ובמלואים סו"י ה).

דין שיסוי והשכה לענין הריגה – בסנהדרין עו-עז.

מח. א. עזים הנכנסות לחצר שאינה גדורה ומפסידות – האם בעליהם חייב להצניען או יכול לטעון 'גדור חצרך'?

ב. עזים המיועדות לשחיטה ומפסידות בתוך כך את הבריות בשוק – מה דינן?

א. רב יוסף, נכנסו לרשותו עזים של בית תרבו. שלח את אביו לומר לבעליהם שיצניעון (כגרת הר"ף. ורבנו יהונתן מפרש לשון שמתא, אם בעליהם לא יצייטו לשמרן). אמר לו אביו: אם אלך יאמרו לי: יגדור הוא את רשותו. נקטו הר"ף ורבנו יהונתן והתוס' שטענת אביו דיחוי בעלמא הוא, אבל לדינא חייב בעל העזים לשמור את בהמותיו ולשלם אם נכנסו לשדות פתוחות. וכן נטה המאירי.

והרא"ש הביא בשם ר"ח שהלכה כאביו. ודוקא בשדות, שאין הרועה יכול לשמור את כולן שלא ייכנסו לשדות, אבל בעיר מודה אביו שחייבת, שאין אדם יכול לנעול דלתי ביתו כל היום.

ב. מכריז רב יוסף / רבה: העולים למעלה (- ארץ ישראל) והיורדים למטה (הו יודעים): אותן עזים של השוק (המיועדות לטביחה וממתינות ליום השוק) המפסידות – מתרים בבעליהן פעמים ושלוש פעמים [ומ"מ חייבים לשלם באותן הפעמים. ראב"ד]. אם שומע – שומע, ואם לא – אומרים לו, שב על מקום הקצבים וקבל כספך (כלומר שוחטים אותם אפילו שלא ביום השוק ומודיעים בעליהם שיבואו למכרם. ראשונים).

א. שאר בהמות שאינן מיועדות לשחיטה – אין בעליהם חייב לשחטן (עפ"י רש"י תוס' רא"ש ראב"ד רשב"א ומאירי). ויש שאינם מחלקים בדבר (כ"מ ברמב"ם ה,א).

ב. מרש"י משמע שגם אם היו הבהמות מזיקות ברשות הרבים – הדין אמור. ויש חולקים (עתוס' ושיטמ"ק ומאירי).

וברמב"ם (ה,א) נראה שגם אם לא הזיקן אלא שנכנסו לשדות אחרים – מתרים בהם שלש פעמים ושוחטים.

ג. לדעת רבנו חננאל, דברי רב יוסף אלו הם אמורים לפי שיטתו לעיל, אבל לאביו שסבר על הניזק לגדור שדהו – אין הדין כן. וכך נקט להלכה. ואין משמע כן בשאר הראשונים.

דפים כג – כד

מט. איזהו תם ואיזהו מועד?

איזהו מועד – כל שהעידו בו שלשה ימים (נגח הוא מתמל שלשם). ותם – משיחזור בו שלשה ימים (שראה ולא נגח בהם כלל. ע' רבנו יהונתן לו). דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: מועד – שהעידו בו שלש

- פעמים [גם ביום אחד. ריחק נגיחותיו חייב, קירב נגיחותיו לא כל שכן]. ותם – כל שיהו התינוקות ממשמשין בו [בין קרניו. תוספתא, רשב"א] ואינו נוגח.
- א. כתבו התוס' שגם לרבי מאיר מועילה חזרה בשלשה ימים, שראה ולא נגח, אלא השמיענו שאפילו ביום אחד פעמים שיש חזרה, כגון ע"י תינוקות. ואולם ראה שלש פעמים שוורים באותו יום ולא נגח – אין כאן חזרה. (וכ"ד הרא"ש והריטב"א, מובא בנמו"י. וע' בנמו"י להלן לו ובהדושי אנשי שם).
- ורבנו יהונתן נקט שלר"מ אין די בחזרה שלשה ימים אלא עד שישווהו תינוקות [שאין השור ירא מהם] בעצמם ואינו נוגח. וכן משמע מפשט לשון הרמב"ם (בפירוש המשנה ובהל' נוקי ממון 1,2).
- ב. במשמוש פעם אחת די לחזור לתמות. כן כתב בנמוקי יוסף (אך מלשונו להלן לו אין נראה כן. וע"ש בהדושי אנשי שם). וכן משמע מפשט דברי הרמב"ם (1,2). ואולם מרהיטת לשון התוס' דקדק הגרשו"א שצריך שלש פעמים של משמוש תינוקות כדי לחזור לתמותו.
- ג. כשנגח באותו היום שלש פעמים, גם לרבי יהודה נעשה מועד לאותו היום עכ"פ (רש"י. ומסתבר שלמ"ד ליעודי גברא אינו מועד אלא אם התרו בבעלים בין נגיחה לנגיחה). ומריהטת לשון המאירי (רפ"ד) אין נראה כן.
- ד. נגח פעם או פעמיים ושוב ראה ולא נגח – הועילה חזרתו, ומעתה צריך ליגח שוב שלש נגיחות כדי להעשות מועד (עפ"י נמוק"י יח: בדפי הרי"ף. במנחת שלמה כתב שאפילו נגח פעמים רבות ביום אחד, נראה שאין זה חשוב אלא כאחד ודי בחזרה של פעם אחת כדי לבטל מקצת-העדאה זו).
- ומלשון רבנו יהונתן (רפ"ד) נראה שאפילו נגח רק פעמיים צריך לחזור שלשה ימים כדי לחזור לתמות.
- ה. גם לענין תשלומי כופר בהריגת אדם, אינו נעשה מועד עד שיגח שלשה ימים, כלענין נוקין (עפ"י ריא"ו פ"ד ג,2).
- בברייתא מובאת דעת רבי יוסי שנקט במועד כרבי יהודה ובחזרה לתמות כרבי מאיר. ודעת רבי שמעון להפך; לא אמרו שלשה ימים אלא לחזרה בלבד, אבל מועד נעשה בשלש פעמים. רב נחמן אמר רב אדא בר אהבה נקט הלכה כרבי יוסי [שנימוקו עמו].
- נסתפקו בגמרא האם שלשה ימים שאמרו – להעדאת השור או להעדאת אדם. נפקא מינה, כשנתקבלו העדויות על שלש הנגיחות ביום אחד. לגרסת רש"י פשטו מהברייתא ששלשה ימים שאמרו – להעדאת השור (אבל העדאת האדם יכולה להיות ביום אחד), והתוס' נקטו כפי הגירסה שהראייה נדחתה, והספק לא נפשט.
- א. וכן נקט הרמב"ם (1,2), או"ו ורשב"א. וכיון שלא נפשט הספק – המוציא מחברו עליו הראיה (או"ו). והמאירי (כאן ולהלן לט.) נקט להלכה לחייב בהעדאת השור אף כשהעדאת העדים ביום אחד.
- ב. ספק זה נכון גם לדעת רבי מאיר שנעשה מועד בשלש פעמים, האם מועילה העדאה אחת לאדם או צריך להעידו שלש פעמים (ראב"ד כאן ולהלן מא. אם כי בלשון רש"י צ"ע. ע' מנחת שלמה).
- ג. יש להוכיח מסוגית הגמרא דלמ"ד ליעודי גברא, צריך העדאה בין נגיחה לנגיחה בדוקא, אבל אם העידוהו לאחר כמה נגיחות, אין זו אלא העדאה אחת (עפ"י מנחת שלמה).
- ד. גם למאן דאמר 'ליעודי גברא', אם העידו בפעם אחת שהיה נוכח בשלש נגיחות של שורו – יש כאן העדאת גברא (עפ"י הגמרא להלן מא.).

ה. יש מי שכתב שלמ"ד 'ליעודי גברא', אם לא העידוהו העדים עד שנגח נגיחה רביעית – שהוא מועד. (מאירי בשם ההשלמה. וכן נראה בדעת רש"י בסוגיתנו. עפ"י מנח"ש. וע"ש שצדד אם רש"י חזר בו גם מפרט זה). והמאירי כתב שהדברים מתמיהים.

ו. נגח שלש נגיחות ביום אחד או ביומים [לרבי יהודה] והעידוהו העדים בשלשה ימים – אינו מועד (מאירי).

נחלקו אביי ורבא בדרשת הכתובים; האם מתמל משמע שנים ושלש – שלשה. ולא ישמרנו – לנגיחה רביעית. או מתמל משמע אחד, שלש – שנים. ולא ישמרנו – לנגיחה שלישית.

לפרש"י בסוגיא (וכן פשוט לשובו להלן לו: וע"ש בתור"פ ותו"ח. וכן נמצא לפנינו ברש"י מא. אך ביש"ש כתב שזה ט"ס), נחלקו האם משלם נזק שלם בנגיחה שלישית ואילך או רק מרביעית. ויש אומרים שמחלוקת זו רק אליבא דרבי ולא לרשב"ג (ע' במובא במהר"ם מגליון התוס').

לפירוש הר' עזריאל (וכן נקטו התוס' בדף מא.), לדברי הכל משלם ברביעית, רק נחלקו האם משלם נזק שלם גם כשהרביעית היתה בו ביום שהועד בשלישית, או רק ביום אחר. וכתבו הראשונים שרש"י עצמו חזר בו (עפ"י הסוגיא בריש חזקת הבתים), כי לדברי הכל צריך להעיד בפני הבעלים כפי ששנו בברייתא, לידעו על מועדות שורו. ופירש שמשמעות דורשין יש ביניהם, ולא נחלקו לדינא.

[להלכה משלם ברביעית (רמב"ם וד, יג.). וגם לפרש"י שלפנינו, הלכה כאביי שמשלם ברביעית ולא כרבא – שאין הלכה כרבא כנגד אביי במקום שנחלקו בדבר הקודמים להם, כמו כאן שנחלקו רבי ורשב"ג בענין החזקה, אם בפעמים או בשלש פעמים, כמבואר במסכת יבמות (מאירי). וע"ע אור זרוע לו. וצ"ע].

שנו בברייתא, אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני בית דין (שאינן עדות בלא ב"ד. רש"י ותוס').

א. כתב הנמוקי-יוסף, וכן הובא בשלחן ערוך (תח, א) שהעדאה בפני בעלים מעכבת, ואף אם הם חולים או הלכו למדינת הים, אי אפשר לעשותו מועד (וע' מנח"ש שצדד בפירוש דברי התוס' – דלא כהנמו"י – שזא די בדיעבד בכך שהעדים מעידים בב"ד שלא בפני הבעלים והב"ד הודיעוהו על כך).

ב. אין העדאה על פי הודאת הבעלים (עפ"י תוס' ורשב"א מא. ואפילו נגח מאה פעמים ושילם המזיק לניזק בלא ב"ד – אינו מועד. תורת חיים מ.).

ויש מי שכתב שזה רק למאן דאמר פלגא נזקא קנסא, כי גם ההעדאה עצמה קנס היא, אבל לא למ"ד פלגא נזקא ממונא (עפ"י תור"פ מא. ד"ה שהוזמו). ונראה שדבריו אמורים רק כשהבעלים מודים בב"ד שנגח שלש פעמים, והנידון אם בב"ד מעידים אותו על פיו, אבל אם לא הועדו בב"ד אין די במה שהבעלים ידעו על הנגיחות, אף למ"ד פנ"מ – כן משמע בתור"פ שם ד"ה כגון).

דף כד

ג. שלש כתות עדים שהעידו על שלש נגיחות, האם ולענין מה יש כאן שלש עדויות או עדות אחת? מה הדין כשהוזמו חלקם או כולם?

העידוהו שנים בנגיחה) ראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית – הרי כאן שלש עדות (שאם בטלה האחת – לא בטלו השתים (רש"י); לענין שלש אחים, ואחד מן השוק מצטרף עמהם לכל עדות. תוס'). והן עדות אחת להזמה; נמצאת כת ראשונה וזממת – הרי כאן שתי עדיות, והוא פטור (מנוק שלם) והם פטורים (על נגיחה שלישית משום ועשיתם לו כאשר זמם – שאין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם). נמצאת כת שניה וזממת – הרי כאן עדות אחת והוא פטור והם פטורים. נמצאת כת שלישית וזממת – כולם חייבים (לשלם בין כולם חצי נזק של העדאת השלישית, והכת האחרונה לבדה משלמת חצי נזק של צד תמות. רש"י).

אם לא הוזמו רק הכת השלישית – היא משלמת לבדה נזק שלם (עפ"י ים של שלמה; מנח"ש). והעמידו בגמרא באופן שידעו אלו מאלו, כגון שרמזו רמיוות ביניהן [רמיוות ניכרות וידועות, כגון גשן והעידו ואנו נעיד אחריכם. ויתכן אפילו בסתם רמיוות. ערשב"א וש"ר], או שבאו רצופים (רב אשי), או שאין מכירים את השור – שאי אפשר להם להיפטר בטענה לא באנו לחייבו אלא חצי נזק (והואיל ושור תם משלם מגופו, אם אינם מכירים אותו – פטור, שיכול לומר אבד השור או מדובר כשאבד. תוס'. וערשב"א שאפילו אומר שלא אבד, אין משלם עפ"י עצמו. וע' מנח"ש), ומוכח הדבר שלייעדו בשקר באו.

א. לפרש"י, אם ננקוט 'ליעודי גברא' וצריכה כל כת להעיד ביום נפרד, קודם הנגיחה הבאה, אי אפשר להעמיד דין זה. ולפתוס' וראב"ד אפשר להעמיד כגון שבאו כל הכתות בכל שלשת הימים. וכן כשאינם מכירים השור – באים להעיד כדי שלכשיועד ויוכר ישלם נזק שלם.

ב. אם אין מכירים את השור ולא זיהוהו לבסוף שהוא זה שנגח שלש פעמים – כתב הראב"ד (עפ"י ר"ח) והרי"ד והמאירי (כאן ולהלן מא.). שאינו נעשה מועד אעפ"י שהאדם הועד שלש פעמים ונתחייב לשמור בקרו – שצריך העדאה גם כלפי השור המסויים. אלא מדובר בגמרא שלבסוף הכירוהו. ובתוס' נראה שנעשה מועד אליבא דרבי אחא (בב"ב צג.). וכן משמע ברמב"ם (עדות כא, ח), שחייב גם אם לא הכירוהו לבסוף.

ג. אין העדים משלמים עד שיגח פעם רביעית (כן דעת הרשב"א). והתוס' צדדו לומר שחייבים מיד לפי אומד פחיתת דמיו בכך שנעשה לדבריהם מועד.

(לענין תשלומי העדים על נגיחה חמישית וששית – ע' מנח"ש סע"א).

נא. המשסה כלבו של חברו, ונשכו הכלב – האם בעל הכלב חייב על שלא שמר כלבו?

אמר רבא, אם תמצי לומר המשסה כלבו של חברו בחברו – חייב בעל הכלב על שלא שמר. שיסהו הוא בעצמו (כלומר שנשך הכלב את המשסה) – פטור. מה טעם, כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. וכן אדם שחבל בשור וכתוצאה מכך חבל בו בחזרה – בעל השור פטור ואין מנכים לאדם בחיובו כלום (פסקי הרי"ד לג ועוד ראשונים שם). ואין כן דעת הרי"ז (פ"ג ו, ב.).

דפים כד – כה

נב. שור תם שהזיק ברשות הניזק – כמה משלם בעליו?

שור תם שנגח, נגף, נשך, רביץ, בעט ברשות הניזק – רבי טרפון אומר: נזק שלם [קל וחומר משן ורגל הפטורים ברשות הרבים חייבים ברשות הניזק נזק שלם, קרן שברה"ר חצי נזק אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק נזק שלם]. וחכמים אומרים: חצי נזק. [דיו לבא מן הדין להיות כנידון – מה ברשות הרבים חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק].